

CINQUECENTO. CLASICISMO

CARACTERÍSTICAS XERAIS

O **contexto socio-histórico** do Cinquecento coincide coa etapa anterior do Quattrocento en canto as melloras económicas, sociais e progresos culturais, retomando o pasado clásico grego e romano, pero esta etapa do Cinquecento é **considerada como o culmen do período renacentista por iso se denomina tamén Renacemento Clásico ou Clasicismo. Agora acádase unha síntese entre o mundo clásico e o cristianismo.**

¿**Que cambios** houbo con respecto ó século anterior?

- **Haberá unha total integración entre arte e ciencia.** Os artistas do XVI terán un gran dominio técnico de: perspectiva, proporción, simetría...
- **Novo centro artístico: Roma.** Pola actividade de mecenazgo de certos papas como Xulio II, León X ou Clemente VII...Lévase á cabo o proxecto de remodelación da capital. Faise do **clasicismo renacentista a arte oficial do papado.**
- **Coincidencia no tempo de grandes xenios:** Leonardo, Miguel A. E Rafael. Viven momentos de admiración social

A partir de 1520 o panorama cambia radicalmente e comeza a crise do Renacemento por diversas razóns:

- A Reforma, que trae consigo unha **crise ideolóxico-relixiosa**
- **Conflitos entre o Imperio dos Habsburgo, Francia e o Papado** que rematan co Sacco di Roma polas tropas de Carlos V.

Na arte isto provoca un **abandono da linguaxe clásica e a aparición do Manierista.**

Contexto artístico:

- **Na arquitectura** haberá unha continuación na construción con magníficos **pazos e templos** caracterizados pola **centralización.**
- **En escultura** tenderase a unhas **composicións menos equilibradas e con maior movemento** que no século anterior
- **En pintura** introducíranse **grandes innovacións (sfumato, interés pola beleza, uso perspectiva aérea, etc.)**. É un **momento de plenitude** para a pintura grazas a coincidencia dos xenios universais nomeados anteriormente.

ARQUITECTURA DO CINQUECENTO: BRAMANTE

OBRA: *Templete de San Pietro in Montorio. Roma.*

AUTOR: *Donato Bramante*

CRONOLOXÍA: *1502*

ESTILO: *Arquitectura renacentista del Cinquecento (Clasicismo)*

A obra a comentar é **un dos exemplos máis coñecidos da arquitectura do Cinquecento**. Faise na Roma do XVI unha cidade que vai ser transformada por artistas como Rafael, Miguel Anxo e Bramante. Donato Bramante (1444-1514) é un dos máis grandes arquitectos. Natural de Urbino, como Rafael, trasladouse a Roma. Alí foi **nomeado inspector e enxeñeiro de todas as obras papais (co Papa Xulio II)**. Entre as obras que tivo que dirixir están: construír un novo templo no Vaticano, ampliar o pazo e proxectar as avenidas.

Estar en Roma supuxo un contacto directo coa arquitectura antiga. A súa arquitectura **buscou a beleza da simplicidade arquitectónica**. Deulle a Roma o aspecto de cidade renacentista que ten. Polo tanto, pode ser **considerado como o arquitecto creador do clasicismo arquitectónico**.

Este edificio é un **templete, encargo dos RRCC no lugar onde martirizaron a San Pedro**. Por que? Para **celebrar o feito da conquista do reino de Granada en 1492**. Polo tanto este é un **edificio conmemorativo e relixioso**.

Material

O material predominante con que se realiza o edificio é a pedra: o **mármore** (nas basas e capiteis) e o **granito** (nos fustes).

Planta (O máis importante)

É un edificio de **plan central rematado en cúpula sobre tambor**. É de **pequenas dimensións**, en concreto **4,5 metros o diámetro da cella** (para cerimonias pouco numerosas).

Exterior

Álzase sobre a rocha onde foi martirizado San Pedro. Logo **organízase en dous pisos**:

1. Inferior: é un piso moi clásico

- Un **basamento cunha escalinata** (crepidoma)
- Unha **columnata de 16 columnas de orde toscana**, austeras. **Estas columnas son o módulo**, a relación matemática de todo, por exemplo a altura da cella é equivalente ao radio do círculo que forman as 16 columnas.
Hai **catro portas de acceso**. A **coberta é adintelada con casetóns decorados con floróns**
- O **entaboamento segue o modelo clásico de arquitrabe con dúas bandas, friso e cornixa**.
- **No friso hai triglifos e metopas** con **relevos alusivos á vida de San Pedro** (como instrumentos do seu martirio).

2. Superior: é un piso máis renacentista, máis estreito:

- A **balaustrada é algo novidoso**: **dá un aspecto lixeiro** á construción fronte á parte inferior máis robusta.
- Logo **un tambor; con alternancia de ventás e nichos con veneras** (cunchas) de tradición

romana. Esta alternancia xera dinamización ao muro e alixeirao.

- Logo **a cúpula**
- **Remata o conxunto nunha lanterna e a esfera coa cruz**

Simbolismo- conclusión

Este templete responde ás características do renacemento clásico:

- Elimina a decoración dando **protagonismo aos elementos arquitectónicos**
- Emprega o **plan central**. Bramante, influido polas ideas neoplatónicas, cre que a Deus, como ser perfecto, lle corresponde a forma esférica. Por iso, emprega o plan central, que considera símbolo da perfección.
- É un **edificio períptero e monóptero (columnata circular sin ningún muro)**, inspirado nos tholoi gregos, **formas abandonadas na Idade Media pero ás que se volve no Renacemento por consideralas máis harmoniosas e equilibradas.**

É salientable que a pesar do pequeno tamaño **o resultado visual sexa de monumentalidade, grazas ás relacións matemáticas, ás proporcións,** que buscan crear este efecto. **Bramante estableceu un modelo de templo neoplatónico que servirá de inspiración para outros. En San Pietro ensaiou as proporcións, as formas, etc...que logo realizará nunha obra colosal que será San Pedro do Vaticano**

LEONARDO DA VINCI (Vinci 1425, Amboise, 1519)

Leonardo da Vinci foi o prototipo de home renacentista. Nacido en Vinci cerca de Florencia, No ano 1469 foi levado ata a cidade de Florencia para formarse no obradoiro de Verrochio. Formado no **ambiente neoplatónico** da cidade de Florencia, destacará rapidamente. Foi un home dunha **grande curiosidade artística e científica**. Foi arquitecto, enxeñeiro, botánico, escultor, escenógrafo, investigador... Traballou en Florencia, Milán, Roma e finalmente en Francia.

Nós estudarémolo coma pintor. **Só se conservan unhas 15 obras pero miles de apuntes e debuxos**.

Cales son as CARACTERÍSTICAS DA SÚA PINTURA?? Para el pintura é ciencia, baseada na observación.

- **CREA O SFUMATO**
- **QUERE PINTAR A REALIDADE. A súa preocupación esencial é a luz e a perspectiva aérea**. Observa como as sombras proxectadas pola natureza sobre unha superficie branca é azul. El sabe que a atmosfera ten color e densidade e que cambia coa luz; esta atmosfera fai variar o volume e a cor dos obxectos integrándoos co medio onde estean.
- **PREOCUPACIÓN POLA FIGURA HUMANA. Colócalles rostros delicados case poéticos (sorriso leonardesco)**. Preocúpase tamén polo **anatomía humana**, por coñecer o corpo humano e as súas expresións.
- **PREOCÚPASE POLA PAISAXE. COPIA DA REALIDADE PERO INVENTAA**. Son diferentes, non son os outeiros redondeados do Quattrocento e árbores simétricas. Son paisaxes azuladas a medida que se afastan, teñen rochas misteriosas e abundan os detalles naturalistas (o cal era inusual).
- **DESTACA POLA HARMONÍA CROMÁTICA**

Foi un pintor moderno, adiantado ao seu tempo. Pódense sinalar varias **ETAPAS** na produción artística de Leonardo que se corresponde cos sitios onde viviu: Florencia, Milán e Francia.

1. Primeira etapa, de formación, no obradoiro de Verrochio.
2. Etapa milanesa. Cara 1483 vai para Milán, á corte dos Sforza. Última Cea
3. Etapa final. **volve a Florencia**. Aquí pintará a Gioconda. E logo Milán e Roma serán outras das cidades onde traballe nestes últimos anos ata que ó final da súa vida acepte a oferta do rei de Francia, Francisco I, e trasladarase a vivir a este país onde morre en 1519. Alí disfrutou dunha cómoda vida ó servizo da monarquía pero gozando dunha absoluta liberdade á hora de realizar as súas actividades artísticas e científicas.

COMENTARIO DA OBRA

OBRA: *A Virxe das Rochas*

AUTOR: *Leonardo da Vinci*

CRONOLOXÍA: 1483.

TÉCNICA: Óleo sobre táboa. 198 x 1,23.

ESTILO: *pintura renacentista do Cinquecento.*

UBICACIÓN: *Museo do Louvre (París)/ National Gallery (Londres).*

No caso que os ocupa hai dúas versións do cadro (unha no Louvre e outra na National de Londres). ***Esta é a primeira versión deste tema que pinta cando chega a Milán, na corte de Ludovico Sforza***, encargada para unha capela na igrexa de San Francisco.

Tema

Representa á Virxe María acompañada de San Xoán e Cristo, o cal está en actitude de bendecir e un anxo. É un tema inusual na iconografía cristiá. Está tomada dos Evanxeos Apócrifos.

Composición

Estamos nun exterior; ao fondo rochas adornadas con plantas e auga.

- ✓ É unha **composición pechada e triangular, típica do Renacemento do XVI**
- ✓ **A Virxe ocupa un lugar central. A cabeza é o vértice da composición.** Está axeonllada e protexe aos nenos coas mans.
- ✓ A dereita un anxo sinala a San Xoán. **O anxo dirixe a mirada cara fóra, buscando ao espectador.**
- ✓ **San Xoán en actitude orante**, adora a Xesús. A pureza dos nenos aparece nos espidos e a luz que sae dos seus corpos.
- ✓ **As posturas dos personaxes así como a paisaxe de fondo son moi innovadoras** con respecto a pintura que existía ata ese momento.
- ✓ Estamos a ver como **Leonardo crea un diálogo entre os personaxes a través dos xestos e das miradas**, interrelacionándoos.

Técnica

Vemos como Leonardo **aplica o Sfumato e integra todas as formas** (natureza e figuras); **pinta a atmosfera acadando a perspectiva aérea.** A Leonardo **gústalle ser minucioso** (plantas primeiro plano) fronte a paisaxe do fondo que é mais irreal. A luz ten importancia primordial, con **dous focos: un no primeiro plano, cunha luz que ven de fóra** e que ilumina as caras e os corpos, e **tras un segundo plano en penumbra, aparece un novo foco de luz ao fondo.**

Cores

Hai riqueza e a harmonía cromática, na que sobresaie cor vermella do anxo que constrata co verde do túnica. Usa cores complementarias nos personaxes fundamentais e así atrae a atención do espectador. Usa unha gama diferente para os **fondos con predominio de azul e verdes.**

Simbolismo.

- **A Virxe aparece como protectora da humanidade**
- **O anxo, co xesto da man, indícanos que debemos fixarnos na actitude de san Xoán para imitalo.**
- Algúns interpretan a **cova do fondo é a parte íntima da natureza, a nai terra;** a nai-terra e o mesmo que a Virxe.

Conclusión

Esta obra é un **exemplo de perfección artística e a demostración do xenio de Leonardo para o que un cadro é froito dun intenso traballo intelectual** (arte=ciencia) no que o **estudou todo: a luz, a atmosfera, a cor, os corpos, a posición, a botánica, o movemento...** O resultado é unha imaxe máis poética que real. **É un REALISMO IDEALIZADO.**

COMENTARIO DA OBRA

OBRA: Gioconda ou Mona Lisa

AUTOR: Leonardo da Vinci

CRONOLOXÍA: 1503 - 1505

ESTILO: Pintura renacentista do Cinquecento.

UBICACIÓN: Museo do Louvre.

TÉCNICA: óleo sobre madeira de álamo.

Este é un dos retratos máis famosos da historia da pintura. Reproduce á Mona Lisa, Lisa Gerardini, esposa de Francesco Giocondo, rico burgués florentino que llelo encarga. Quizais encargado por ter dado a luz a un fillo. *Segun Vasari o nacemento do seu terceiro fillo en 1502 e a adquisición dunha casa constituiron as circunstancias para o encargo do retrato.* É un **cadro da súa madurez artística.**

A súa identidade non está clara, xa é un enigma. ***A súa mirada e o seu sorriso enigmático (alegre, triste???) seguen a ser un misterio.*** Hai quen a quere identificar, incluso, co propio Leonardo.

Como a representa?

- ***De medio corpo, sentada nunha cadeira de madeira, cos brazos dobrados.*** A cabeza ten un xiro con respecto ó resto do corpo. O corpo está xirado cara a esquerda, a cabeza de fronte e a mirada de lado.
- ***A man dereita repousa sobre o pulso esquerdo e a man esquerda agárrase aos brazos da cadeira.*** As mans destacan polo seu modelado
- ***Está nunha probable galería ou terraza limitada por unha balaustrada e columnas*** das que so vemos parte das basas e dos fustes.
- Esta ***vestida con roupa escura, plisada por diante e que no peito ten adornos feitos*** con fios de ouro entrelazado. Leonardo traballa os detalles. Vémoslle o pescozo e parte do peito. Sobre o ombreiro leva un manto que parece caer e as mangas mareladas fan moitos pregues.
- ***A melena solta é cuberta cun finísimo velo transparente.***
- ***Ao fondo, unha profunda e húmida paisaxe***

Composición

Típica **composición triangular moi calculada polo artista, coa figura disposta en tres cuartos en primeiro plano e ao fondo a paisaxe**. O asombroso é que nada parece ríxido nin inmóvil. ***A paisaxe está vista desde un punto de vista alto, diferente ao punto de vista da figura, aínda que todo está sabiamente integrado.***

Na paisaxe, que é enigmática, hai un certo desequilibrio: o lado dereito non se corresponde co lado esquerdo. ***Na parte esquerda, a liña do horizonte está baixa, no lado dereito está alta e é cara onde entorna os ollos a figura, dando a sensación de que nos segue coa mirada. A expresión da figura varía se vemos o lado dereito ou o lado esquerdo.***

Emprega os seus recursos habituais de sfumato, perspectiva aérea ...e o resultado é:

- ***Non hai nada permanente, todo cambia, todo se funde.*** Isto é está o que Leonardo entende por beleza: ***ser e non ser, facer e desfacerse.***
- Leonardo **crea o prototipo de retrato renacentista** xa que se abandonan os rostros **serios e tímidos do Quattrocento**. A cara está pintada dun xeito moi delicado co sfumato e así unen cellas, nariz, boca e comisuras.....

- **Os volumes están feitos coa técnica do sfumato e a pincelada é desdebuxada.** As mans relaxadas son un prodixio de modelado.

Cores

Destaca a suavidade das cores (ocres, verdes) vese que é **unha transición que vai desde o azul do ceo ata o marelo das mangas** pero vaino facendo colocando gran variedade de grises, marróns, ocres... As cores son moi diluídas.

Conclusión

A Gioconda **representa o concepto que Leonardo tiña de beleza perfecta e está feito de tal xeito que é precisamente o rostro o que domina o protagonismo do cadro e a onde se dirixe a mirada do espectador.** Foi un cadro adquirido por Francisco I e permaneceu nas coleccións reais de Francia. **Foi un cadro da etapa final de Leonardo, que sempre levou con el e transportou aos lugares a onde ía** (Florenzia, Roma, Milán...) **intentando rematalo.** Sufriu moitas restauracións e hai moitas copias.

RAFAEL SANZIO (Urbino 1483, Roma 1520)

Nacido en Urbino era fillo dun miniaturista o cal deixa pegada na súa pintura no **gusto polo detallismo e no rico e brillante colorido** ¿Cales son as **características que definen a súa pintura?** **EQUILIBRIO, SERENIDADE E ELEGANCIA.** (ESE)

O máis salientable é a súa **capacidade de síntese**, o que lle permite assimilar as achegas de outros pintores como Leonardo ou Miguel Anxo para crear un estilo propio. **Traballou en Florencia onde pintou Madonnas** (As Madonnas como A Virxe da Pradeira, a bella Xardiñeira, A Virxe do Xílgaro..). **Cando chega a Roma, chamado polo Papa Xulio II, entra en contacto co estilo monumental de Miguel Anxo. Xulio II encárgalle pintar as Stanzias do Vaticano con obras como a Escola de Atenas.** Morre en Roma en 1520 aos 37 anos

COMENTARIO DA OBRA

OBRA: *Escola de Atenas*

AUTOR: *Rafael*

CRONOLOXÍA: *1509 - 1511*

ESTILO: *pintura renacentista, etapa romana*

TÉCNICA: *pintura ao fresco*

UBICACIÓN: *Stanzias do Vaticano, Roma.*

DIMENSIÓNS: *7,72 mt de base*

Tema

*Rafael decora unhas habitacións no Pazo dos Papas do Vaticano. Fora recomendado por Bramante. Na **Estancia da Sinatura** (onde os papas asinaban documentos) hai diversas representacións. **O tema delas é a fusión do saber antigo e do cristianismo.***

*Hai **catro escenas** que se corresponden con catro medallóns con alegorías: **a Escola de Atenas correspóndese co medallón da Filosofía.***

*(Hai **catro representacións alegóricas da poesía, teoloxía, xustiza e filosofía** en catro medallóns. A cada medallón lle corresponde unha escena na parede: A disputa do sacramento, O incendio do Borgo, O trunfo da Eucaristía, A Escola de Atenas...)*

A Escola de Atenas é o Templo da Sabedoría, representa unha alegoría da aprendizaxe ao longo dos séculos: homes pensando, discutindo, calculando...

Como? (Descrición)

*A escea desenvólvese **dentro nun edificio** con formas grandiosas decorado con columnas, estatuas.. e co que se crea un ambiente **MONUMENTAL**. Para representar a arquitectura, Rafael inspírase nun proxecto de Bramante para a basílica de san Pedro do Vaticano. **Mensaxe: edificio monumental para sabiduría monumental. A dignidade da edificación é similar a dos personaxes que hai dentro dela.***

*Aquí **están representados os maiores pensadores e filósofos da antigüidade (Platón Aristóteles, Eratóstenes...)**, pero con rostros da época de Rafael (une pasado e presente).*

Composición

Hai unha **equilibrada disposición** das figuras:

- *Hai dúas figuras centrais: **Platón e Aristóteles** que discuten sobre ideas filosóficas. Platón sinala o mundo das ideas e Aristóteles ao mundo terrenal*
- ***Rafael enche a escena con outros pensadores gregos e non gregos de todas as épocas:** Heráclito, sentado escribindo nun bloque co rostro de Miguel Anxo, Dióxenes, calvo e con túnica azul, lendo un papel, Euclides coa cara de Bramante e co compás, Epicuro, Ptolomeo...*

*A escea está construída mediante **perspectiva matemática**. Hai un punto de fuga central situado entre as dúas cabezas de Platón e Aristóteles e a clave do arco do fondo. **Cada elemento adquire un tamaño segundo onde se atope, decrecendo coa distancia. Esta obra é unha obra mestra da perspectiva.***

*A cada lado distribúense, de xeito **simétrico e compensado**, os grupos dos filósofos da Antigüidade, nunha **disposición que impulsa a vista cara ó centro**. Hai liñas horizontais que cortan a vertical : a que percorre as cabeza do grupo superior dispostas en isocefalia e as que veñen dadas polos dous niveis do chan, polo lintel sobre o arco e a base da cúpula. A trama de liñas crea toda unha estrutura ortogonal, unha xeometría tan querida polos artistas renacentistas porque organiza o mundo en formas regulares e harmónicas. Hai influencia de Leonardo nesta estrutura.*

Cor

A luz e a cor tamén condicionan o espazo xa que coa lonxanía as cores azulean e os contornos fanse menos precisos (perspectiva aérea, sfumato). A cor esta manexada con destreza e ten carácter real con **predominio das cores cálidas e harmonizadas.**

Conclusión

Inspírase en Leonardo para a perspectiva e en Miguel Anxo para o volumen e os escorzos dos personaxes (tiñao ben cerca na Capela Sixtina) pero a composición das figuras é súa propia.

Grazas á variedade de posturas e actitudes e a interconexións entre os diferentes personaxes a escena está chea de vida e non resulta monótona. Estamos ante unha obra de madurez de Rafael, do clasicismo renacentista: CO **EQUILIBRIO, SERENIDADE E ELEGANCIA** (ESE) propios de Rafael

PERO, IMPORTANTE:

Tamén se aprecia a existencia de cambios: *algunhas figuras están en posturas poucos equilibradas* (Dioxénes) o que fai que a obra **comece a alonxarse do equilibrio renacentista.** **Detéctase unha nova linguaxe (desequilibrio) que abre novos camiños á pintura: o manierismo.**

(LER)

La escuela de Atenas es una obra de la época romana. Aquí nos encontramos con el Rafael más grande y más clásico. El Papa lo llama para que decore algunas estancias del Vaticano, exactamente son 4 y las 4 forman un conjunto jerarquizado de frescos en las paredes. Es un auténtico complejo mural el que forman estas cuatro estancias que son: El incendio, La asignatura, De Heliodoro y de Constantino. El fresco de la Escuela de Atenas está en la estancia de la signatura.

El conjunto está concebido con armonía, con una fuerte jerarquización de las figuras, con un clasicismo perfecto. Los amplísimos espacios abovedados son la escuela en sí. El marco arquitectónico es monumental y tiene el sentido de monumento a la sabiduría de los clásicos, monumento al clasicismo en sí y por lo tanto monumento a la humanidad. Refleja una planta centralizada (entonces en arquitectura era la estructura más perfecta y más clásica). Es un templo imaginario y simbólico de la sabiduría. Los personajes que aparecen son científicos desde la Antigüedad hasta su época (aparece Platón, Aristóteles, etc) pero pintados con rostros contemporáneos e individualizados. Por exemplo Platón está pintado con la cara de Leonardo ya bastante anciano. Aristóteles y Platón están en el centro y rodeados de otros filósofos. Rafael quería representar las dos tendencias filosóficas opuestas: método ideológico o método científico. Hay otros grupos rodeando a los maestros. **Los rostros son individualizados pero serenos, bellos en su senectud y muy clásicos. Los gestos son variados, el color armónico y el dibujo y la anatomía perfecta. El canon para las figuras es también el clásico en sus proporciones. Es el culmen del clasicismo**

Rafael es el que mejor representa la perfección del Clasicismo en la pintura. Realmente no es original en sus temas pero él realiza **la síntesis creadora** que convierte todos sus cuadros en rafaescos. Se dejó influir por Leonardo y Miguel Ángel pero no plagió a ninguno de los dos. **Esa síntesis creadora la realiza a través de un dibujo perfecto y un total dominio del color.** Sus colores son claros, esmaltados y delicados. Para cada tema presenta una gran variedad de recursos compositivos.